

ЗА РОДА НА ДАЦИ ОТ ЧУКАЛЕОВЦИ

Началото на моя род: село Осиково

Всеки вероятно пази в паметта си някоя и друга история, предадена му от дядо, баба или някой по-далечен роднина. И тук не става дума просто за някаква история, а за произхода на рода. Понякога тези разкази граничат със свръхестественото, с някаква поличба, вярване или традиция, което е разбираемо, имайки предвид периода, в който са били създадени. Родовата памет ни помага да съхраним корените си. Често тя е основният фактор, който ни задържа в нашата Родина, колкото и безперспективно да изглежда бъдещето ни тук. Но тази памет е и нещо повече. Тя ни свързва с други родове, помага ни да запазим връзки, които са градени не с години, а с поколения. Тези връзки се оказват понякога доживот, а и по-дълги, по-стабилни и по-надеждни. В следващите редове ще предам накратко историята на моя род (предавана досега от уста на уста, а до мен достигнала от дядо ми, Владимир Борисов Дацов) – разказ за заселването му в китното селце Осиково, близо до Лакатник, едно убежище, което е изиграло ролята на спасителен остров за същия този род.

През шестдесетте години на деветнадесетия век пра-пра-прадядо ми, Ангел, възпитаник на Солунската гимназия, решава да остави жена си и двете си невръстни деца, за да замине с кораб за Италия, където да се включи във войските на Джузепе Гарибалди. Разбира се, очаква да се върне и не смята, че раздялата ще бъде дълга. Може би ако знаеше, че това е раздяла завинаги, не би заминал. А може би борческата му кръв все пак щеше да надделее, дори това обстоятелство да му бе станало известно. Както и да е, от селото в покрайнините на днешен Смолян, тръгва към солунското пристанище и отпътува. Жена му, баба Тона (разбира се, по онова време не е била все още баба на никого, но ние винаги така сме я наричали като знак на преклонение пред подвига, който е извършила за рода ни), е оправна жена. Грижи се за малките си деца – син и дъщеря, не се оплаква, та дори помага и на съселаните си с каквото може. Цепи си дърва, носи си вода от реката, от никого не търси подкрепа. Синът □, Даци, пасе стадата на заможните хора в селото, макар още да няма дори десет години. Дъщеричката е твърде малка, за да върши каквото и да било (освен да яде и спи по всяка вероятност).

Малко след като Ангел заминава, се случва нещо неочаквано – започват турски кланета. Съседното село е изклано и опожарено. Баба Тона не смята да чака, докато същото нещастие похлопа и на нейната врата. Стяга набързо една каруца, взима децата и каквото може да натовари и потегля на север. Тя управлява колата, а от време на време я сменя Даци. Пътят е дълъг, студено е. Тримата се придвижват бавно, но поне с турци проблеми нямат. Като минат през някое село все се намират добри българи да ги приютят, да ги нахранят, а и да се погрижат за кончето им. В едно от тези села баба Тона окончателно избира маршрута си – София. Каручката напредва към града, но за жалост трагедията преследва бедното семейство и малко преди да влязат в населеното място (тяхната запланувана цел) дъщеричката □ се

разболява и скоропостижно умира. Трябва да са изпитвали голяма мъка след тази загуба, но не са спрели. Вероятно не е имало и къде. А и вече в полето стават лесна плячка за турските заптиета. Пристигат в София, но не се задържат дълго. Баба Тона е много подозрителна, помни какво са направили турците със съседното село (впрочем същото се е случило веднага след нейното заминаване и със селото, от което е тръгнала, макар че благодарение на

навременната □ реакция тя не става свидетел и, което е по-важно - жертва, на това) и като вижда колко са много в София, продължава още по на север. Вече няма план къде ще се засели. Важното е да няма турци. По това време вече нямат продоволствия и пътуването продължава в глад (не че досега са тънали в изобилие от храна де).

Уморени и гладни, в Искърското дефиле се натъкват на козар със стадото му. Разговарят се. Тона му разказва премеждията им и какво нещастие ги е подгонило на север. Козарят им съчувства и споделя с тях, че той идва от село, където няма турци. Наблизо е. Баба Тона подозрително го пита: „Ама никакви турци ли няма?” След утвърдителния му отговор, както и уверенията, че там ще получат храна и подслон, нашите бежанци тръгват по стръмните пътеки, по които ги води козарят. Не е ясно дали отиват в селото с каруцата или без нея (в зависимост от това кога ми е разказвана историята се срещат и двата варианта), но по-вероятно е второто, а на ръце пренасят скромния си багаж. Козарят работи за Марин Чукалейски, най-богатият човек в селото. Не само богат, но и добър. Разрешава на баба Тона и Даци да ношуват в стопанските му постройки и взима Даци да му работи като ратай. Така след тежък и продължителен преход двамата са намерили подслон и са се установили в село, където поне за момента опасност за тях няма.

Баба Тона също работи за Марин Чукалейски. И това положение продължава няколко години. Даци пасе стадата на своя благодетел, а баба Тона чисти, пере, шие и каквото още може да подхване като домакинска работа. Съвестно си изпълняват задълженията. Така се случва обаче, че една от дъщерите на Марин, Годора, и моят пра-прадядо, Даци, се влюбват. Чукалейски бил доста разстроен и ядосан. Как така дъщеря му ще се хване с някакъв си ратай?! Дъщерята на Марин Чукалейски! Даци вече бил поспестил някоя и друга пара, а и баба Тона била скътала нещичко за черни дни, пък и Годора не била с празни ръце. Затова, когато Марин Чукалейски им заявил в прав текст: „Ако се ожените, нищо няма да получите от мен! Нито грош!”, те решили, че и без неговите благословия и пари, все пак ще се оженият. Като разбрал, че наистина се обичат, че Даци не преследва парите му и че и без неговото (на Марин) одобрение сватба ще има, Чукалейски решава (като жена му също има немалка роля при вземането на това решение), че е по-добре да е в добри отношения с дъщеря си и бъдещия си зет (а и с внучетата, когато се появят). Дава на дъщеря си и нейния избранник пари за сватба, за къща, а и

немалък брой добитък, за да имат свое стопанство. Все пак, за да запази вид след като им подарява това малко състояние, заявява: „Но повече от това не давам!” Трудлюбивият ми пра-прадядо Даци и жена му (която впрочем се е славил като „много веща с билките”, каквото и да означава това, но предполагам, че се има предвид, че е била знахарка и лечителка) бързо увеличават полученото. Взимат при себе си и баба Тона.

В последните години на деветнадесетия век на Даци и Тодора се раждат деца. Едно от тях е пра-дядо ми Борис. Другото е брат му Никола. Толкова различни съдби имат тези две деца, че направо е чудо как произлизат от едни и същи родители. Никола се захваща с престъпна дейност, но за него знаем малко. Може би скоро ще науча повече, но поне засега предавам това, което ми е разказвано. Има и още един брат – Петко, както и три дъщери. Прадядо Борис се занимава с традиционното пасене на добитък. Учи в местното училище, тих и спокоен човек, с никого не се кара. „Душа човек”, както биха го нарекли по онова време. Кой да знае, че същият този добряк ще вземе участие във всички възможни войни, ще се окаже отличен войник, ще се занимава с политическа дейност, ще бъде осъден на разстрел, ще се измъкне и ще се наложи да изведе рода от Осиково.

Първото му участие е в Балканската война, откъдето се връща като герой. Жени се за Сава, която е от съседно село. За разлика от мъжа си, прабаба ми е с много властен характер, настоява и налага своето. Винаги е за доброто на семейството, разбира се. И тъкмо младото семейство се е оженило и е заживяло в собствена къща в Осиково, когато прадядо ми е мобилизиран за Първата световна война. На фронта показва изключителни умения: благодарение на него е спасена турска част, попаднала в обкръжение, за което по-късно е награден с най-високото отличие в Османската империя. Има някаква ирония, че синът на този, който бяга от турците, ги спасява в битка. Но все пак война е, а и с турците сме съюзници. Прадядо ми в следващо сражение обаче бива пленен и го откарват във Франция. На кораба, а и във френския затвор учи френски. „Учи” е силно казано, но понаучава това-онова. От Франция (по-точно от Марсилия) го натоварват на кораб, който е изпратен, за да помогне на „белите” в гражданската война в Русия. Прадядо ми няма никакви политически пристрастия към този момент, още по-малко към две фракции в чужда страна, които се борят за власт. Всъщност него най-вече го вълнува кога ще се върне на село, какво правят жена му и родителите му. Затова, когато на кораба е осъществен преврат и помощта вече ще се оказва на „червените”, той приема това спокойно, без никакви възражения или угризения. Стигайки руския бряг, заварват белите да изтласкват червените към морето. Белогвардейците трябва много да са се зарадвали да видят добре въоръжен кораб под френски флаг да се насочва към врага им, който е попаднал в обкръжение. Със сигурност изненадата им е станала много неприятна, когато същият този кораб е открил огън по тях и е спасил червогвардейците от неизбежна смърт. След като корабът оказва помощ в борбата срещу белогвардейците, прадядо ми бива освободен и с турска гимия се насочва към Турция, за да се прибере след това по суша в Отечеството си. Обаче отново намеренията му не се увенчават с успех. Арестуван е от турските власти и му доста известно време докато бъде освободен. След още немалко на брой изпитания стига до България. Прибира се в Осиково ден след като вражалец (пътуващ ясновидец) е предсказал на Сава, че мъжът □ ще се

върне. И след като се прибира, става учител по френски. Не че познанията му са били като на някого, който специално е учил за това, но в селското училище, изглежда и наученото по затворите и корабите е било достатъчно.

До 1923 г. Сава и Борис имат две деца – Радко и Даци. Тази година обаче се оказва съдбоносна за живота на моя род в Осиково. Всъщност и последната. След преврата срещу правителството на Александър Стамболийски, пралядо ми укрива двама депутати на БЗНС на тавана на къщата си (към този момент вече има политически пристрастия и те са за земеделците). За съжаление някой негов съселанин го издава и той бива арестуван. Осъждат и него, и депутатите на смърт. Водят ги с конвой към Враца. Борис обаче познава в капитана на конвоя своя командващ от Първата световна война. „Господин Малчев! Господин Малчев! Аз съм Борис Тонин от село Осиково!” Капитанът веднага си го спомня и по-късно вечерта го привиква настрани и му казва: „Борисе, много заминахме от този край, а само трима се върнахме. Не те убиха във войната. И аз няма да те убия. Но не се връщай в Осиково, някой явно ти има зъб. Иди в низината! Има там едно село... ще ти нарисувам карта. Там ще се заселиш, а после и родата ще извикаш...” Пуснал го да си върви и отразил, че заповедта за разстрел е изпълнена. Пралядо ми, Борис, послушал съвета на капитан Малчев от Враца и се заселил в село Люта. Там отишли и Сава с децата. Там се ражда две години по-късно дядо ми, Владимир Дацов (кръстен на Владимир Минчев, на когото е кръстено по-късно и селото). С това нашият клон на рода Дацови приключва живота си в Осиково (всъщност докато живеят в Осиково фамилията на Борис, на братята му, както и на техните съпруги, е Тонини, а Дацови са следващото поколение). Другите деца на Даци и Тодора остават там. По-късно всички се преместват в новото село, доколкото ми е известно. Надявам се един ден да науча историите и на по-далечните си роднини, които са останали в Осиково. Все пак кръвта вода не става!

Владислав Светославов Дацов